

UNELE DATE CU PRIVIRE LA SFÎRȘITUL PERIOADEI DE TRECERE DE LA EPOCA NEOLITICĂ LA EPOCA BRONZULUI ÎN SUD-ESTUL OLTENIEI

(În lumina săpăturilor de la Siliștioara)

DE

EUGEN COMȘA

Colectivul de arheologi care activează în zona hidrocentralei Islaz a descoperit în toamna anului 1963, printre alte numeroase obiective arheologice ¹, din aproape toate epocile istoriei vechi, și un complex mai mic situat la marginea de vest a satului Siliștioara, r. Corabia. Studiarea acestui obiectiv arheologic s-a început prin săpături ² efectuate în toamna anului 1964. Zona studiată se află pe marginea terasei Dunării, între șosea și ripă, lângă soclul unui monument neterminat. Complexul a fost cercetat prin două șanțuri paralele, săpate pînă la pămîntul viu, lut, care apare la 1,08 m adîncime. La suprafață se află un strat compact, de 0,10 m grosime, alcătuit din pietriș ³. Urmează stratul subțire de sol vegetal de culoare închisă, la baza căruia s-au descoperit cîteva cioburi feudale timpurii, izolate. În capătul de nord al celui de-al doilea șanț s-a delimitat o groapă umplută cu pămînt de culoare cafenie închisă, în care se afla un fragment ceramic din pastă amestecată cu cioburi pisate și ornamentat cu briu în relief. Ținînd seama de pastă, formă și decor, ciobul, deci și groapa, datează din a doua epocă a fierului. În rest stratul arheologic, gros de circa 1 m, poate fi împărțit în două niveluri de locuire. La baza celui superior, în malul carierei de lut, la 0,40 m adîncime față de nivelul actual al solului, se afla o mică porțiune de lut ars *in situ*. Stratul de pămînt corespunzător acestui nivel este de culoare cafenie închisă, grăunțos. Nivelul inferior, avînd aproximativ 0,60 m grosime, este alcătuit din sol de culoare cafenie deschisă. Nu s-au observat deosebiri din punct de vedere tipologic între materialele descoperite în cuprinsul celor două niveluri, așadar este vorba numai de niveluri constructive, apropiate ca timp, aparținînd unei singure culturi de la sfîrșitul perioadei de trecere de la epoca neolitică la epoca bronzului. În funcție de resturile ce se

¹ Colectivul era alcătuit din : prof. univ. D. Tudor (responsabil), Exspectatus Bujor, Eugen Comșa și Sebastian Morintz.

² Lucrările au fost executate cu fonduri puse la dispoziție de Muzeul raional din Corabia.

³ Pietrișul a fost adus și împrăștiat în legătură cu construirea monumentului.

observă în malurile carierei, pe o porțiune restrînsă a lor, se poate face precizarea că ne aflăm în fața rămășițelor unei așezări deschise cu locuire de intensitate redusă. Zona principală a acesteia va fi fost mai spre sud, în prezent, fiind în cea mai mare parte distrusă : de apele de inundație ale Dunării, de lucrările relativ restrînse, prilejuite de construcția unui drum de acces spre luncă și de gropile făcute de localnici pentru scoatere lutului. Cercetările noastre s-au desfășurat, prin urmare, la periferia fostei așezări.

În malurile carierei nu se văd resturi de locuințe. În schimb, în suprafața cercetată prin săpături s-au descoperit o serie de bulgări izolați de lipitură arsă, de culoare roșie ; pe cîtiva dintre ei sînt urme imprimate ale unor nuiete sau trestii, de obicei de 1 cm, mai rar de cîte 2 cm grosime. Ele ne indică existența în cuprinsul așezării, în ambele niveluri, a unor locuințe, probabil de suprafață, construite din pari, împletitură de nuiete sau de trestii (adesea la 1 cm distanță una de alta). Pereții locuințelor erau acoperiți cu lipitură de lut amestecată cu paie multe și mai puțin cu pietricele. Pe cîtiva bulgări sînt porțiuni de fățuială.

În complexul studiat, deși s-a cercetat o suprafață restrînsă, s-au adunat materiale suficiente care să permită o cunoaștere mai amănunțită a aspectului cultural căruia îi aparțin.

Pînă în prezent din nici un complex similar nu a fost analizat pe larg utilajul de silex, de aceea pe șantier au fost adunate toate piesele de silex, de la cea mai mică, pînă la cea mai mare, așchii și unelte, pentru a fi studiate atît din punct de vedere tipologic, cît și statistic. Din punct de vedere cantitativ, în raport cu întinderea suprafeței săpate, numărul pieselor este destul de mare. În total s-au descoperit 184 de piese de silex și alte roci (87 în nivelul inferior și 97 în nivelul superior). Silexul folosit de membrii comunității este în general de calitate inferioară. În ambele niveluri s-au întreprins următoarele categorii de materie primă :

	nivelul inferior	nivelul superior
I. a. Silex cu nuanțe spre cafeniu	18	24
b. Silex cu nuanțe spre cenușiu	56	56
II. Silex cenușiu închis spre vinețiu, cu pete albe mici	6	9
III. Alte roci (cuarțit, gresie ...)	4	2
Piese arse	3	6

Zăcămintele din care provine materia primă par a fi bogate și trebuie să se afle undeva în apropiere, în platforma prebalcanică, în preajma malului de sud al Dunării, în nord-vestul R.P. Bulgaria. O caracteristică a complexului o constituie faptul că oamenii din vechime au folosit ca unelte un mare număr de așchii retușate sumar și au realizat puține unelte propriu-zise.

În nivelul inferior (fig. 1) s-au descoperit 34 de piese, între ele cîteva unelte, iar restul sînt așchii cu retușe evidente. Dintre cele opt unelte, cinci sînt lame (între 1,9 și 5,8 cm lungime) : una are tăișul dințat ca un ferăstrău și urme de folosire sub formă de zgîrieturi adînci și prelungi, oblice pe axul piesei (fig. 1/12) ; alta are un capăt retușat, iar în mijlocul extremității este un vîrf mic (fig. 1/3) ; o lamă are tăișul din dreapta retușat neregulat

(fig. 1/4); următoarea are aspect foarte asemănător cu lamele neolitice tîr-zii (fig. 1/11), lama cea mai scurtă are forma pătrată, foarte regulată (fig. 1/2). Un vîrf lucrat pe lamă de-a lungul marginii din stînga are retușe pe toată lungimea și o fișie lustruită prin folosire, pe ambele fețe (fig. 1/7). Alt vîrf a fost realizat pe o așchie cu cortex, avînd o muchie dreaptă, extremita-

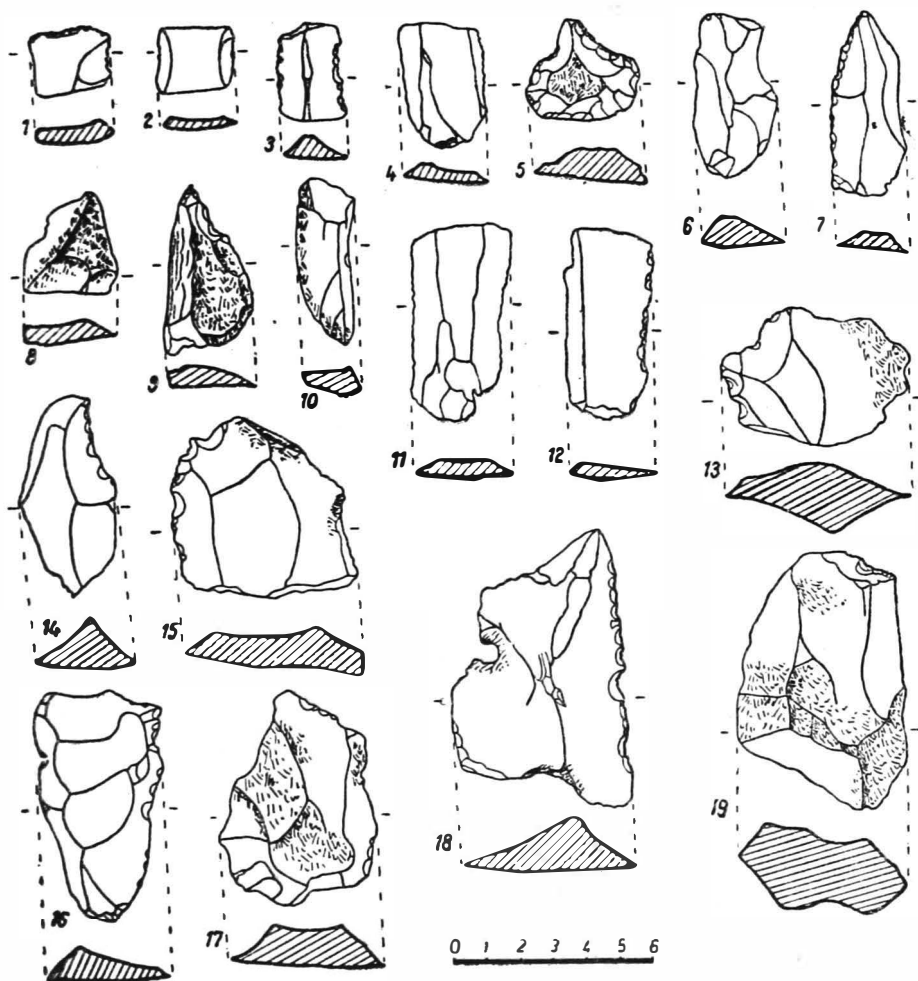

Fig. 1. — Siliștioara. Unelte de silex din nivelul inferior.

te retușată pentru a realiza vîrful și o scobitură arcuită spre interior (fig. 1/9). O piesă interesantă are trei lobi (fig. 1/5) și este retușată de jur împrejur, pe una din fețe are o patină albastruie, slabă. La două piese se observă un fel de peduncul cu marginea arcuită lucrat numai pe o față (fig. 1/13, 17). Pedunculul este mărginit de două scobituri arcuite spre interior. Așchiile sînt plate și de dimensiuni relativ reduse. Pe mai multe piese sînt scobituri arcuite caracteristice (fig. 1/5, 8, 9, 15-19).

În nivelul superior (fig. 2) sînt 42 de piese cu urme evidente de utilizare, dintre care pot fi considerate ca unelte propriu-zise numai: un percutor (probabil din epoca neolitică, refolosit), un vîrf lucrat pe o așchie cu cortex (fig. 2/14), un răzuitor pe așchie mică (fig. 2/4), trei lame: prima are

4 cm lungime și 1,7 cm lățime (fig. 2/5), a doua are 4 cm lungime și 4,3 cm lățime (fig. 2/11), a treia parcă a fost pregătită pentru a fi transformată în răzuitor (fig. 2/1). Celelalte piese sînt așchii grosolane de silex de forme foarte neregulate, adesea cu cortex, avînd cîte o porțiune de

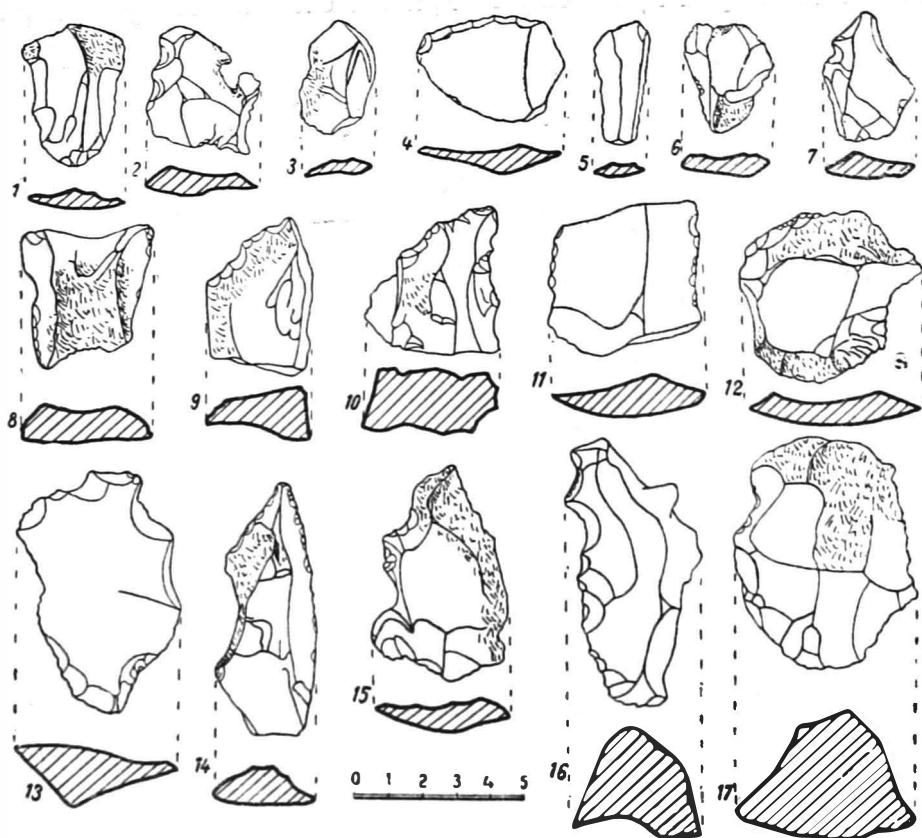

Fig. 2. — Siliștioara. Unelte de silex din nivelul superior.

marginie retușată. De obicei, așchiile sînt largi și au fost obținute prin lovituri puternice. De multe ori se observă că pe așchii s-a pregătit anume cîte o scobitură arcuită, regulată, avînd pînă la 1,8 cm diametru și retușe mărunte pe margine (fig. 2/2, 6, 8, 10, 12, 13, 15-17). Pe unele piese sînt cîte două scobituri similare. Subliniem că totdeauna acestea din urmă sînt cu partea activă jos spre care coboară retușele micșorîndu-se din ce în ce. Arcuirea scobiturilor este făcută în partea masivă, groasă a piesei. Despre astfel de scobituri se crede că au servit la curățirea de coajă a nuielelor pentru tije de săgeți. Semnalăm și o altă așchie pregătită parcă anume pentru realizarea unui răzuitor, dar a cărei margine, în loc să fie retușată și ascuțită, este arcuită în secțiune. Considerăm piesa ca fiind un anumit tip de unealtă (întilnită în diferite așezări și mai înainte, încă din epoca neolitică), arcuirea fiind rezultatul frecării îndelungate, regulate, ca unealtă.

Din prezentarea uneltelor de la Siliștioara se constată că în ambele niveluri numărul uneltelor propriu-zise este foarte redus în raport cu marele număr de așchii utilizate. În comparație cu utilajul de silex întrebuintat

în perioada târzie a epocii neolitice, cînd se ştie că a fost epoca de maximă înflorire a folosirii silexului, cantitativă şi, în special, calitativă, complexul descris ne dovedeşte că în perioada de tranziţie în sud-estul Olteniei prelucrarea silexului a decăzut în mare măsură, locul şi importanţa uneltelor de silex fiind preluate probabil de unelte de metal. De asemenea, marele număr de aşchii cu scobituri semicirculare indică, după toate probabilităţile, folosirea mai intensă a arcului şi săgeţii.

Practicarea cultivării plantelor ne este sugerată de utilizarea pentru lipitură a lutului amestecat cu paie de cereale⁴. Poate tot de această ocupaţie se leagă lama cu marginea dinţată, care ar putea fi un segment de seceră.

Dat fiind faptul că pînă acum din nici o aşezare de acest tip din Oltenia nu au fost adunate şi determinate oasele de animale, în cursul săpăturilor de la Siliştioara s-a acordat o atenţie deosebită acestei probleme. Cu toate că suprafaţa săpată a fost restrînsă ca întindere, s-au adunat numeroase oase de animale şi de peşti, precum şi valve de scoici, categorii importante pentru precizarea şi cunoaşterea ponderii creşterii vitelor şi pescuitului în economia comunităţii care a locuit în vechime pe acel loc. Oasele au fost adunate pe niveluri, pentru a putea fi comparate şi sesizate eventualele deosebiri. Din calculele şi determinările făcute rezultă că în cuprinsul suprafeţelor săpate la Siliştioara s-au adunat din ambele niveluri 326 de piese, respectiv 76 din nivelul inferior şi 250 din nivelul superior.

În nivelul inferior au fost descoperite 51 de oase de animale, dintre care au fost determinate : 16 oase de bovine, 4 de porcine şi o copită de cal. Mai sînt cîteva oase mărunte, poate de ovicaprine, două oase par a fi de pasăre şi unul este dintr-o carapace de broască ţestoasă.

În nivelul superior au fost descoperite 56 de oase de animale, dintre care s-au determinat : 7 oase de bovine şi 4 de porcine, restul sînt fragmente şi aşchii mici, neclare.

În funcţie de numărul de oase de animale găsite ajungem la concluzia că, în zona din colţul de sud-est al Olteniei, comunităţile din perioada de trecere de la epoca neolitică la epoca bronzului se ocupau destul de intens cu creşterea vitelor, mai ales a bovinelor urmate numeric de porcine. Acestea din urmă constituie un indiciu important că este vorba de o comunitate sedentară. Semnalăm că majoritatea oaselor de porc din nivelul inferior sînt de la indivizi tineri. Printre oasele găsite nu este nici unul care să poată fi atribuit cu certitudine ovicaprinelor, dar existenţa lor este sugerată de descoperirea la Siliştioara a unei fusaiole fragmentare, de lut ars. Deosebit de interesantă este prezenţa oaselor de cal în complexul cercetat. Se ştie că pe teritoriul ţării noastre tocmai în aşezările din perioada amintită se găsesc tot mai multe oase de cal, spre deosebire de epoca neolitică propriu-zisă, cînd numărul unor astfel de oase este foarte redus.

Procentul ridicat (aproape 25 %) de oase de peşte⁵ dovedeşte că oamenii comunităţii se ocupau destul de intens cu pescuitul în Dunăre. Dintre oase s-au determinat numai cîteva vertebre mari de somn, celelalte oase (greu de determinat) aparţin altor specii de peşti.

⁴ Pe un ciob se observă imprimată urina unui bob de griu. Semnalăm şi fragmentul unui obiect de lut grosolan, cu marginea arcuită, ce pare a fi marginea unui ţest.

⁵ S-au găsit 15 oase de peşte în nivelul inferior şi 9 în nivelul superior.

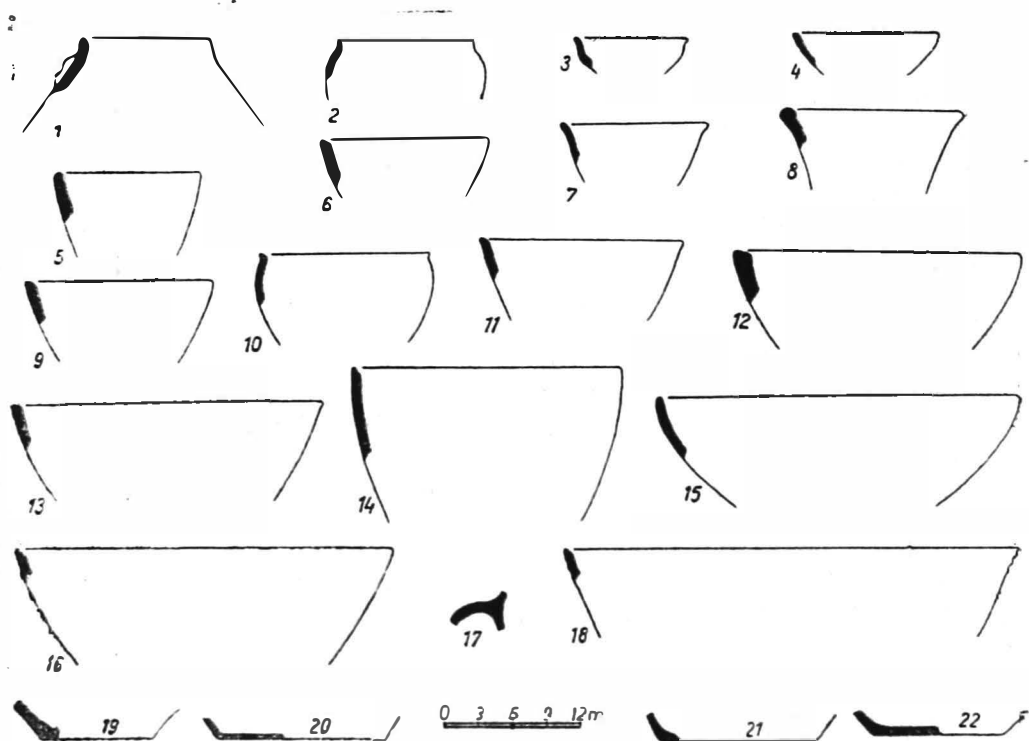

Fig. 3. — Siliștioara. Forme de vase din nivelul inferior.

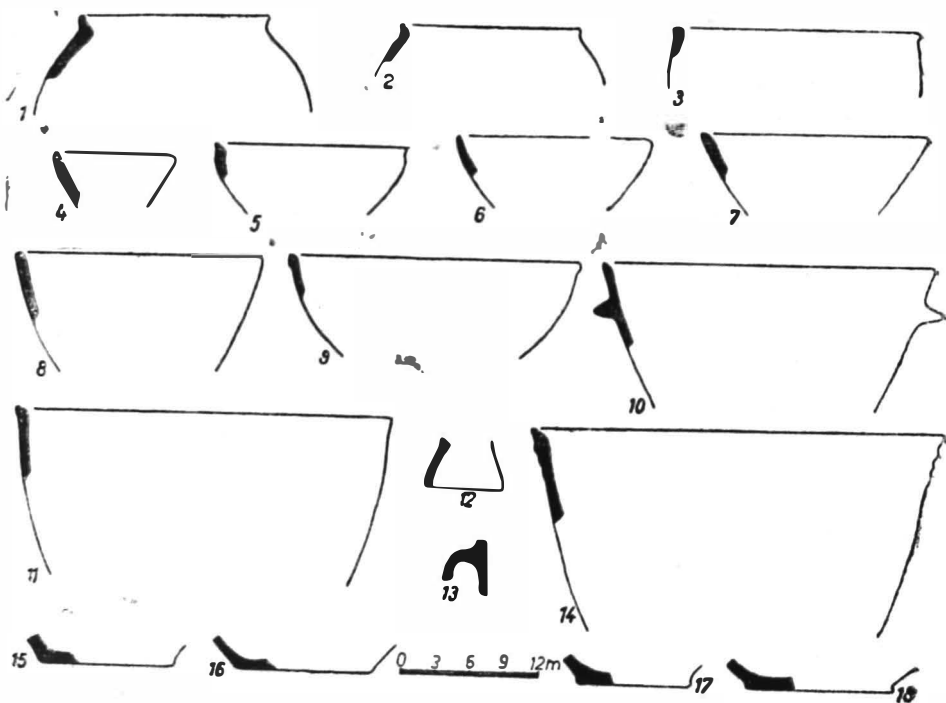

Fig. 4. — Siliștioara. Forme de vase din nivelul superior.

Este demn de remarcat că membrii comunității apreciau și consumau în cantitate destul de mare carnea scoicii *Unio*; această preferință se mani-

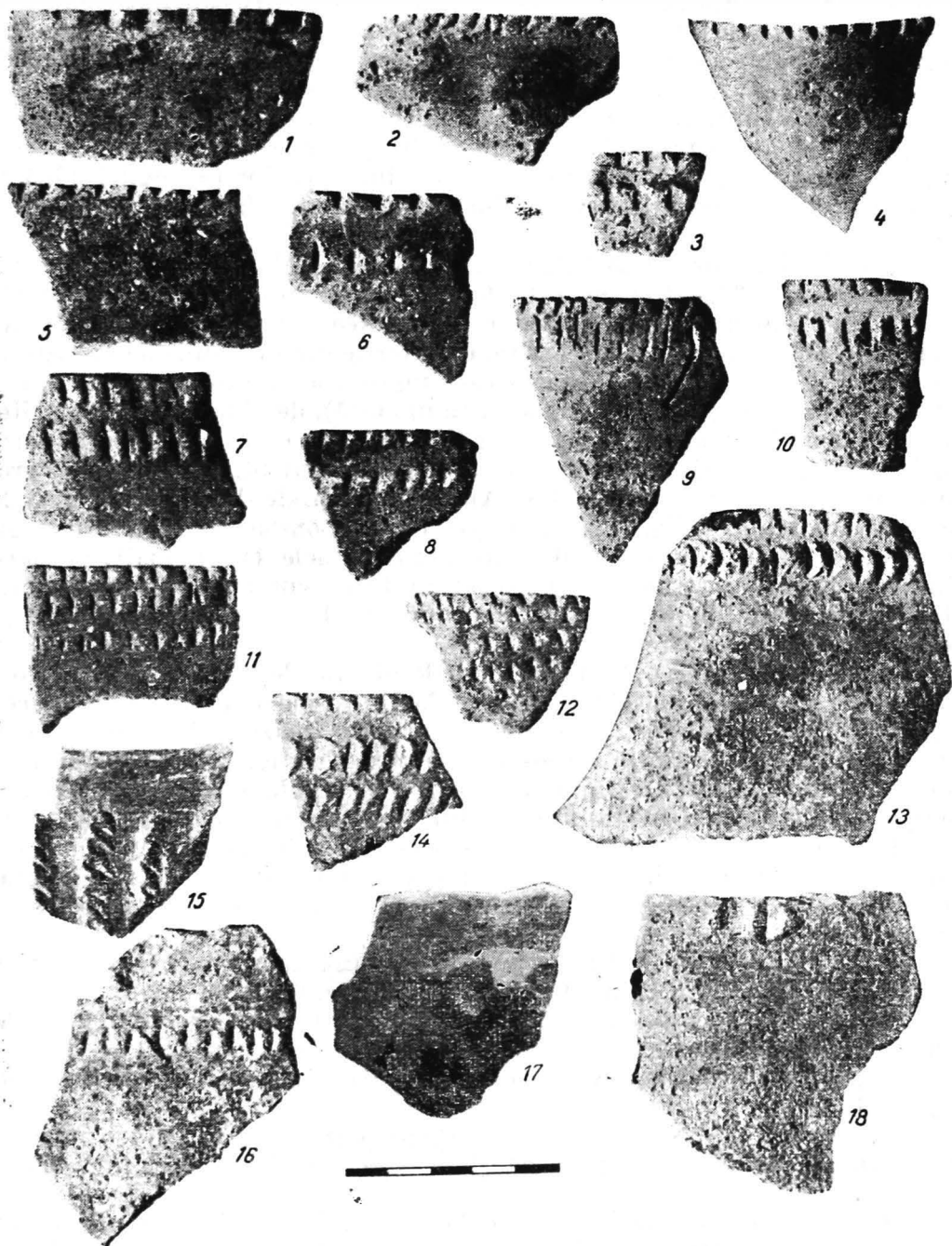

Fig. 5. — *Siliștioara*. Fragmente ceramice ornamentate, din nivelul inferior.

festă mai ales la membrii comunității căreia îi aparțin materialele din nivelul superior, în cadrul căruia s-au adunat de 20 de ori mai multe valve de scoici *Unio* decât în cel inferior (185 față de 9 valve).

Ceramica⁶ a fost lucrată, în general, din pastă amestecată cu cochilii de melci sau valve de scoici pisate foarte mărunț. Acestea sînt întrebuițate în proporții variabile (unele fragmente ceramice conțin o cantitate redusă de scoici pisate, altele într-un procent ridicat) și adesea sînt asociate cu resturi vegetale, din care cauză cioburile capătă aspect poros. Vase din astfel de pastă se întîlnesc încă de la baza stratului de cultură. De asemenea, s-au descoperit și cioburi din pastă amestecată cu nisip. Din nivelul inferior s-au scos la iveală cîteva fragmente ceramice din pastă fără amestec de scoici pisate, numărul lor este mai mare în nivelul superior (ajungînd pînă la aproape 25 % din totalul fragmentelor). Adesea suprafața vaselor era lustruită.

Nivelul inferior (fig. 3/1-22 ; fig. 5 ; fig. 6/1—11).

Forme (fig. 3/1—18 ; fig. 6/1—9, 11) : fragmentele ceramice adunate provin, în majoritate, din castroane tronconice (cu pereții mai mult sau mai puțin arcuiți), scunde sau înalte, de diferite dimensiuni, cu buza caracteristică (fig. 3/1—16,18). Aceasta este îngroșată și are marginea cu o fațetă lată, netedă (uneori puțin arcuită în afară), de obicei oblică sau cîteodată orizontală și lătită spre interior (fig. 6/1—4). Castroanele avînd buza cu fațetă îngustă, orizontală sînt rare, ca și cele mai adînci cu buza de grosimea pereților și arcuită (fig. 6/8). Amintim paharele -borcănase (fig. 3/2 ; fig. 6/5) și borcanele (fig. 3/1 ; fig. 6/9) cu corpul bombat, fără gît sau cu gît scund, răsfrînt puțin în afară. Mai rare sînt borcanele cu gît înalt, aproape cilindric. Fundul vaselor este îngroșat uniform sau numai pe mijloc, de obicei este delimitat (fig. 3/19, 21) ; cîteodată la exterior trecerea de la pereți spre fund este arcuită (fig. 3/22).

Decor (fig. 5 ; fig. 6/1—11) : cioburile din vasele de uz comun sînt ornamentate cu vîrți (fig. 6/11). Fragmentele din vasele de pastă fină au decor incizat, adîncit și în relief. Trei cioburi au decor incizat : două au cîte o bandă verticală, mărginită de două linii paralele (fig. 6/7—8). Suprafața benzilor este acoperită cu linii oblice, paralele, regulate sau neregulate (cu completări de linii). Ultimul are trei linii incizate paralele, verticale (fig. 6/6). Decorul adîncit sau crestat este asociat, de obicei, cu cel în relief. Cu adîncituri sau crestaturi, de forme și dimensiuni diferite, este ornamentată, mai ales, partea superioară a castroanelor. Se întîlnesc următoarele variante :

a. Cîte un șir de crestaturi pe buză sau pe un brîu în relief, mai apropiat sau mai depărtat de margine (fig. 5/1, 2, 4, 5 ; fig. 6/1—3).

b. Cîte două șiruri de crestaturi pe brîuri în relief, orizontale, paralele sau direct pe corpul vaselor (fig. 5/3, 6—10, 13).

c. Cîte trei șiruri de crestaturi sau adîncituri pe brîuri în relief scunde (fig. 5/11, 14).

d. Mai rar, pe castroanele mari sînt cîte patru șiruri de adîncituri mici făcute direct pe corp sau pe buză și pe trei brîuri în relief (fig. 5/12 ; fig. 6/4).

În două cazuri de la buză coboară vertical trei brîuri în relief paralele, crestăte, alăturate (fig. 5/15 ; fig. 6/5). Adesea și pe borcanele cu corp alungit sînt brîuri izolate scunde, crestăte, cu adîncituri în formă de D (fig. 5/16). Menționăm și brîurile scurte — mai curînd proeminente scunde

⁶ Dintre fragmentele ceramice descoperite au fost reținute și folosite aici 215 cioburi (93 din nivelul inferior și 122 din nivelul superior).

cu cîte două sau trei adîncituri rotunde, făcute cu degetul (fig. 5/17, 18; fig. 6/9).

Vasele cu torți sînt rare și fac parte numai din categoria ceramicii fine (fig. 3/17). Majoritatea torților sînt din fișii late (de 4,4—5,6 cm) și

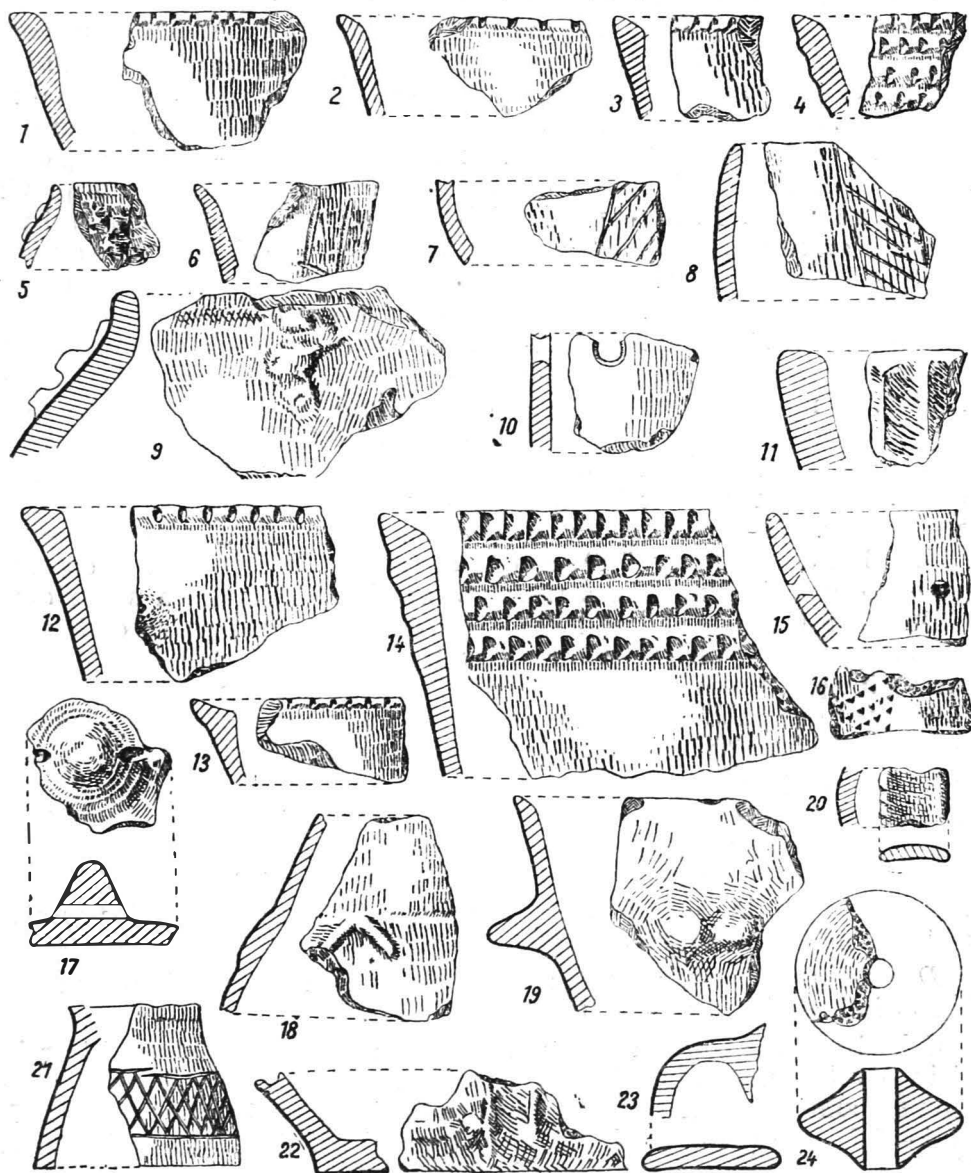

Fig. 6. — Silișioara. Fragmente ceramice ornamentate (1—11, nivelul inferior; 12—23, nivelul superior; 24, fusaiolă de lut ars).

subțiri. Ele pornesc de la buză și sînt fixate cu cep pe umerii vaselor. După modelare vasele erau așezate pe un strat de nișip cu pietricele.

Cioburile descrise au în spărtură, la exterior, culoarea cafenie cu diferite nuanțe, mai rar roșie-cărămizie, cenușie sau neagră; în mijlocul spăr-

turii, de obicei, culoarea neagră, apoi cenușie închisă sau cafenie, iar interiorul de culoare roșie, cafenie-roșcată sau cenușie.

Un ciob este perforat intenționat și are orificiu rotund realizat din două direcții, cu o unealtă cu vârful rotunjit (fig. 6/10).

Nivelul superior (fig. 4 ; fig. 6/12—24 ; fig.7).

Forme (fig. 4 ; fig. 6/12—23) : pe baza cioburilor din vasele de uz comun se dovedește existența borcanelor. Ceramica din pastă fină, deși a avut în general o gamă de forme relativ săracă, este totuși mai bogată decât cea din nivelul inferior. Predomină în continuare castroanele tronconice, mai scunde sau mai înalte, cu pereții arcuiți, de grosimi moderate (fig 4/3—11, 14 ; fig 6/12—14). Între castroanele celor două niveluri se observă o deosebire în privința profilului marginii. Printre materialele găsite în nivelul superior lipsesc castroanele cu buza foarte oblică, întâlnite adesea în cel inferior. În nivelul la care ne referim se mențin castroanele cu buza oblică (cu înclinare redusă), îngroșată și lătită în afară. Fațetele sînt drepte sau ca excepție apar fațete șanțuite (fig. 6/12, 13) sau boltite. Mai rare sînt castroanele cu marginea puțin îngroșată și pe buză cu fațetă orizontală sau cu buza subțire și arcuită (fig. 6/15). Se menține forma paharelor-borcănașe (fig. 4/2), cu partea de sus îngroșată și răsfrintă puțin în afară. Borcanele sînt cu corpul arcuit (de cele mai multe ori puțin) și gîtul cilindric, uneori puțin convex la mijloc (fig.4/1 ; fig. 6/18). Subliniem existența și la astfel de vase a marginii cu fațetă oblică interioară (fig. 4/1—2). Pe linia de contact între corp și gît sînt aplicate briuri în relief crestate (fig. 7/9). Semnalăm și borcanele bombate cu partea de sus îngroșată și cu marginea răsfrintă în afară. La partea superioară a nivelului (între 0 și 20 cm adîncime) au fost descoperite și patru cioburi fără analogii la partea lui inferioară sau în cadrul celui inferior. Dintre ele amintim un picior (de formă tronconică) de vas, zvelt, gol pe dinăuntru (fig. 4/12), frumos ornamentat la exterior (fig. 6/21) și un fragment de vâscior (pare a fi o ceșcuță) cu buza răsfrintă și cu toartă înălțată deasupra buzei.

La vasele de uz comun fundul este clar delimitat la exterior, pe cînd în interior trecerea este arcuită. În cadrul ceramicii fine vasele au fundul cu variabilitate apreciabilă, sînt destul de multe fragmente indicînd la exterior trecerea arcuită spre fund. În cîteva cazuri, fundul este îngroșat și clar delimitat la exterior. De jur împrejur fundul unui vas a fost lătit depășind linia pereților (fig. 4/18).

Decor (fig. 6/12—22 ; fig. 7) : vasele de uz comun au fost ornamentate cu barbotină pînă la linia de fund (fig. 6/22).

Cele din pastă fină au decor mai bogat : adîncit (crestat) și în relief. Ca și în nivelul precedent ele sînt asociate. Pe castroane decorul predominant se compune din cîte un șir de adîncituri pe buză (fig. 6/12, 13 ; fig. 7/1—5,7), apoi sînt altele cu cîte două șiruri de adîncituri (fig. 7/6, 8, 10) sau cîteodată cu cîte patru briuri în relief scund, crestate (fig. 6/14). Lipsesc cele cu cîte trei șiruri de briuri cu adîncituri. Apar, în schimb, pe un ciob de castron trei dungii (care încep de la 1,5 cm mai jos de buză) în relief, verticale, paralele și crestate. Astfel de decor este reprezentat și printr-o dungă în relief din care s-a păstrat o porțiune în formă de \wedge aplicată pe corpul vasului (fig. 6/18). Pe linia de contact între gîtul și corpul borcanelor se aplicau benzi în relief, care apoi erau crestate (fig. 7/9, 11). Sînt și proeminente cu doi lobi, realizate prin apăsare pe mijloc

(fig. 6/19). Pe piciorul de vas descris mai sus, pe partea lui inferioară, s-a făcut decor incizat în formă de bandă delimitată de două linii paralele, orizontale, cu suprafața acoperită de linii oblice dese, în rețea (fig. 6/21). Este deosebit de interesant pentru datarea complexului și un ciob

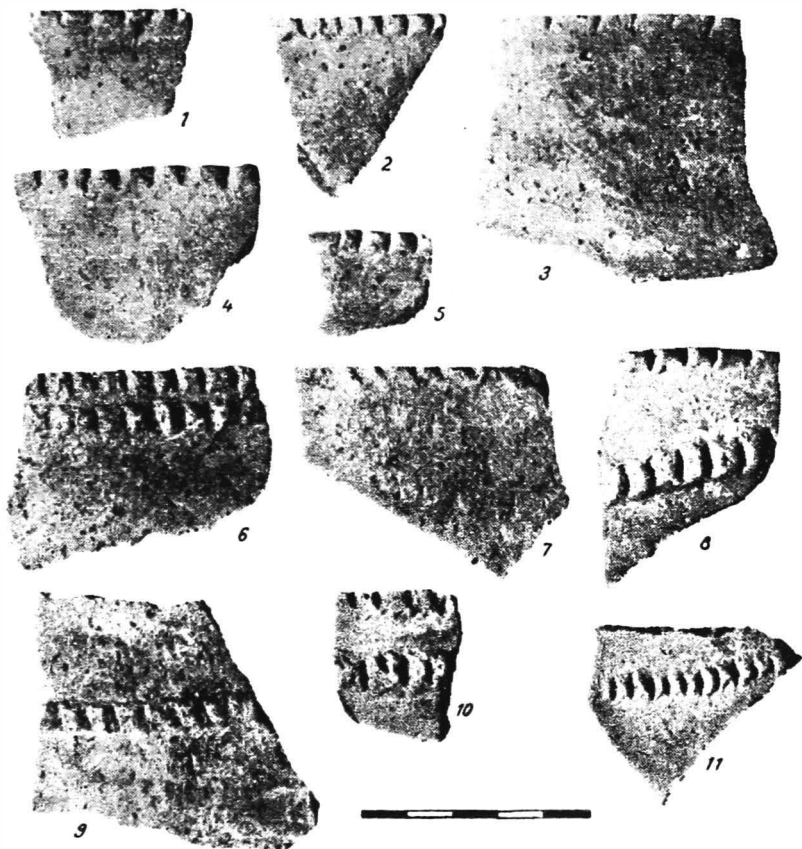

Fig. 7. — Siliștioara. Fragmente ceramice ornamentate, din nivelul superior.

cu decor în chip de triunghi, compus din șiruri de adincituri triunghiulare mici (fig. 6/16). Astfel de ornament este specific aspectului Kos tolac (făcând parte sau strâns legat de cultura Coțofeni), bine documentat în preajma Dunării bănățene. Tot la partea superioară a nivelului s-a găsit și un ciob mic avînd pe el o proeminență țuguiață, regulată, înconjurată de linii concentrice (fig. 6/17).

Torțile documentate în acest nivel sînt numai de la vase din pastă fină și sînt de obicei late (de : 3 cm ; 3,2 cm ; 3,6 cm ; și 4,1 cm lățime) și au fost fixate totdeauna prin cep. În foarte puține cazuri torțile sînt înguste (de exemplu 2,1 cm lățime) avînd în secțiune forma plan convexă, cu ambele margini crestate (fig. 6/20).

În spărtură cioburile au culori diferite : exteriorul ca și interiorul sînt de culoare cafenie cu diferite nuanțe, cărămizie, cenușie, neagră, iar mijlocul este negru sau cenușiu închis.

Semnalam și un ciob cu orificiu rotund făcut cu o unealtă cu partea superioară semicirculară prevăzută cu vîrf ascuțit (fig. 6/15).

Datarea și atribuirea culturală a complexului de la Siliștioara este intrucitva îngreunată de faptul că deși pînă în prezent se cunosc numeroase obiective de acest tip de-a lungul Dunării⁷, în sud-estul Olteniei, între Islaz și Bechet, descoperite (majoritatea de către colectivul arheologic al hidrocentralei Islaz) prin cercetări de suprafață, nici unul dintre ele nu a fost încă studiat mai amănunțit și publicat cu toată documentarea necesară. În literatura de specialitate mai veche este amintită o descoperire de la Orlea din anul 1936, caracterizată prin ceramică avînd ornamente compuse „din briulețe alveolare și crestate, din incizii, orînduite de obicei sub buza vasului”⁸. Compoziția pastei și formele vaselor nu sînt descrise, dar ținînd seama de aspectul celor cîteva cioburi reproduse fotografic, rezultă că este vorba în special de castroane cu marginea crestată și ornamentate cu cîte două sau chiar cu cîte trei briuri în relief crestate, paralele, dispuse orizontal sub buză⁹, întru totul similare vaselor de la Siliștioara. Tot la Orlea (fără precizarea locului și condițiilor de descoperire) s-a găsit atunci și fragmentul unei cești cu toartă înaltă, caracteristică culturii Coțofeni¹⁰. Singura așezare cu materiale de tipul celor de care ne ocupăm, mai întinsă și săpată cu grijă este cea de la Celei. Despre ea s-au publicat numai unele date relativ sumare¹¹, dar în cazul de față, în lipsa altor informații, ele sînt cu atît mai folositoare. La Celei s-a cercetat o așezare de tip tell, situată chiar pe marginea terasei Dunării și distrusă în mare parte de apele de inundație. Lungimea porțiunii păstrate, pe latura de sud, este de circa 25 m, iar lățimea maximă este de 6 m. Stratul de cultură ajunge pînă la 2,80 m adîncime (ceea ce dovedește o locuire îndelungată) și în funcție de resturile de locuințe și de vetre a fost împărțit : în trei niveluri în S VII și în patru niveluri în S IV. Din descrierea materialelor scoase la iveală reiese că vase similare celor de la Siliștioara, în privința compoziției pastei și a decorului, s-au găsit, mai ales, în nivelul inferior (din S VII) și în nivelul mijlociu (din S IV)¹².

Dacă ne îndreptăm atenția asupra evoluției culturale din perioada cuprinsă între sfîrșitul epocii neolitice și începutul epocii bronzului din Muntenia¹³, vom constata că în sudul regiunii București vecină cu zona studiată de noi, sînt documentate urmele de locuire și așezările comu-

⁷ Colectivul nostru a descoperit peste 20 de așezări sau obiective mai mici de același tip.

⁸ D. Berciu, *Colecția de antichități „Gh. Georgescu” Corabia, Cercetări și săpături arheologice*, Caracal, 1937, p. 16.

⁹ *Ibidem*, p. 16, fig. 6, grupa III, 3, 4, 8.

¹⁰ *Ibidem*, p. 17.

¹¹ D. Tudor, Exspectatus Bujor și Ana Matrosenco, *Sucidava V*, în *Materiale*, VII, 1961, p. 480—481.

¹² *Ibidem*, p. 480—481.

¹³ Lucrări mai importante referitoare la comunitățile din această perioadă de pe teritoriul Munteniei sînt : prof. I. Nestor, *Probleme noi în legătură cu neoliticul din R.P.R.*, în *SCIV*, I, 1950, 2, p. 217—218 ; D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București, 1961, p. 121—148 ; Petre I. Roman, *Despre unele aspecte ale perioadei de trecere de la epoca neolitică la epoca bronzului în regiunile extracarpalice ale R.P.R.*, în *Revista muzeelor*, I, 1964, 4, p. 314—325 ; Valeriu Leahu, *Săpăturile arheologice de la Căfelu Nou*, în *Cercetări arheologice în București*, vol. II, 1965, p. 13—24.

nităților corespunzătoare în timp aspectului Foltești I¹⁴, cele din faza Cernavoda I¹⁵, urmate de cele aparținând aspectului Foltești II¹⁶ = Cernavoda II (după periodizarea D. Berciu)¹⁷, pe linia Dunării fiind documentate apoi și câteva așezări cu materiale de tip Cernavoda III¹⁸ (după periodizarea D. Berciu).

Comparând materialele descoperite la Siliștioara cu cele din regiunea București, observăm că ele se deosebesc în privința compoziției pastei, formelor și decorului de cele ale ceramicii de tip Foltești II, dar prezintă numeroase analogii cu ceramica de tip Cernavoda III. Asemănarea se referă la utilizarea ca degresant în pastă a scoicilor pisate mărunț; forma principală a vaselor din faza Cernavoda III și din complexul documentat la Siliștioara este aceea de strachină cu buza îngroșată, cu fațetă oblică, iar decorul este caracterizat în ambele complexe prin briuri paralele, crestate, orizontale¹⁹. Elementele de asemănare menționate ne îndreptătesc să admitem o stinsă legătură între cele două aspecte culturale, în sensul că așezarea de la Siliștioara aparține și ea aspectului Cernavoda III, ale cărei comunități înseamnă că s-au răspândit de-a lungul malurilor Dunării, departe spre vest, pînă spre gura Jiului. Trebuie însă să precizăm că aspectul documentat la Siliștioara nu este întrutotul identic cu aspectul Cernavoda III propriu-zis. De exemplu, străchinile cu decor compus din caneluri verticale din interior lipsesc pînă acum la Siliștioara. Faptul se datorește fie materialului redus cantitativ de care dispunem, fie unei deosebiri din punct de vedere cronologic.

Pe ceramica de la Siliștioara sînt de semnalat și unele elemente de asemănare cu ceramica de tip Coțofeni, datorite relațiilor reciproce dintre comunitățile celor două culturi vecine. Formele de vase de la Siliștioara își găsesc analogii în cadrul unor așezări de tip Coțofeni. Pentru exemplificare menționăm castroanele tipice pentru Siliștioara (avînd buza îngroșată și cu fațetă oblică) care se întîlnesc în diferite așezări din aria culturii Coțofeni, nu numai în Oltenia²⁰, ci pînă aproape de centrul Transilvaniei²¹. În acest sens semnalăm, în special, așezarea de pe Ostrovul Simian²² (atribuită purtătorilor culturii Coțofeni) în cuprinsul căreia predomină același tip de castroane ca și la Siliștioara. Benzile mărginite de o parte și de alta prin cîte o linie incizată, cu suprafața acoperită cu

¹⁴ Cunoscute sub diferite denumiri ca : Gumelnița D (după I. Nestor), Gumelnița IV (după D. Berciu), Gumelnița, grupa D (după Vladimir Dumitrescu).

¹⁵ Ersilia Tudor, *Ceramică aparținînd culturii Cernavoda descoperită la Căscioarele*, în SCIV, 16, 1965, 3, p. 555—561.

¹⁶ Petre Roman, *op. cit.*, p. 320—321.

¹⁷ După părerea lui P. Roman și a lui V. Leahu materialele respective aparțin aspectului Foltești II propriu-zis, pe cînd după părerea lui D. Berciu ele aparțin fazei Cernavoda II.

¹⁸ Cum este de exemplu așezarea de la Slobozia (Giurgiu), Ionescu Mihai, *O așezare de tip Cernavoda la Malu Roșu-Giurgiu*, comunicare prezentată în cadrul celei de-a II-a sesiuni științifice a muzeelor, 27—29 decembrie 1965.

¹⁹ D. Berciu, *Contribuții*, p. 135.

²⁰ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, p. 74, fig. 88/2, 3 și fig. 89; Gh. Bichir, *Un mormînt cu ocră la Cîrna*, în SCIV, IX, 1958, 1, p. 104, fig. 3.

²¹ De exemplu la Cetea, D. Berciu și Ion Berciu, *Cercetări și săpături arheologice în județele Turda și Alba*, în *Apulum*, II, 1943—1945, Alba Iulia, 1946, p. 31, fig. 22/11.

²² D. Berciu atribuia acele materiale culturii Coțofeni (*Arheologia preistorică a Olteniei*, p. 74, fig. 89). Se pune însă problema dacă complexul de pe Ostrovul Simian nu aparține cumva și el culturii Cernavoda, mai ales că D. Berciu consideră că așezările acestei culturi sînt documentate pînă în vestul Olteniei (*Contribuții*..., p. 128, harta pl. III).

linii oblice sau în rețea, se întâlnesc adesea și pe ceramica așezărilor Coțofeni²³. Sistemul de a ornamenta vasele cu creștături pe buză, ca și acela al briurilor în relief, orizontale, crestăte sînt bine documentate și în cadrul culturii Coțofeni din Oltenia²⁴. Amintim și dungile scurte în relief, grupate câte trei pe verticală și crestăte²⁵. Torțile late, precum se știe, constituie și ele o caracteristică importantă a ceramicii culturii Coțofeni²⁶ ca și a celei din așezarea de la Siliștioara, dar în acest din urmă caz ele sînt în număr mai mare decît pe ceramica așezărilor Cernavoda III și se datoresc desigur influenței Coțofeni. De altfel, aproximativ în zona din preajma Siliștioarei trece limita sud-estică a ariei de răspîndire a culturii Coțofeni²⁷. Singurele resturi de locuire de acest tip cunoscute sînt cele de la Potelu²⁸ (inedite), cele de la Orlea²⁹ și mai ales cele de la Vădastra (din cadrul celor două așezări de pe : Măgura Fetelor³⁰ și Măgura Cetate³¹). Vasele de acolo sînt caracterizate prin decor incizat „în căpriori”, asociate cu „boabe de linte”³², specifice ceramicii de tip Coțofeni. Astfel de vase și de ornamente nu s-au descoperit încă pe teritoriul satului Siliștioara. Dat fiind faptul că satele Orlea, Vădastra și Siliștioara sînt la mică distanță unul de altul, nu poate fi nici o îndoială că purtătorii culturii Coțofeni s-au întins pînă la Dunăre și în zona Siliștioarei. Pentru o strînsă legătură între comunitățile celor două aspecte culturale pledează și ciobul cu decor de tip Kostolac, găsit la Siliștioara în stratul dintre 0 și 0,20 m adîncime, ca și fragmentul ce pare a fi dintr-o ceșcuță de tip Coțofeni, găsit la aceeași adîncime. Ele indică, după toate probabilitățile, încetarea locuirii din așezarea de la Siliștioara înainte de încheierea evoluției culturii Coțofeni.

Datele prezentate duc la concluzia că în cursul perioadei de trecere de la epoca neolitică la epoca bronzului, în partea de est a Olteniei au viețuit comunitățile culturii Sălcuța IV (sigur în partea de nord a zonei), iar colțul de sud-est al provinciei a fost atins cel puțin de influența comunităților corespunzătoare ca timp aspectului Gumelnița IV, după care se pare că există o lipsă în documentarea noastră corespunzătoare aspectului Foltești II/Cernavoda II. În etapa următoare sînt documentate în nord comunitățile culturii Coțofeni, iar în lungul Dunării comunitățile aspectului Cernavoda III, care în zona respectivă reprezintă sfîrșitul perioadei de trecere și începutul perioadei timpurii a epocii bronzului.

²³ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, p. 73, fig. 87/1, 12, 17, 19 ; p. 75, fig. 91/9, 11, 13.

²⁴ De exemplu : D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, p. 72, fig. 86/26—28.

²⁵ *Ibidem*, p. 72, fig. 86/13.

²⁶ D. Berciu și Ion Berciu, *op. cit.*, p. 44.

²⁷ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, p. 70, harta fig. 84.

²⁸ *Ibidem*, p. 70, fig. 84, nr. 34.

²⁹ D. Berciu, *Colecția de antichități „Gh. Georgescu” Corabia, Cercetări și săpături arheologice*, p. 17.

³⁰ V. Christescu, *Les stations préhistoriques de Vădastra*, în *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 188, fig. 27 și fig. 28/2 ; D. Berciu, *op. cit.*, p. 8 ; Corneliu Mateescu, *Săpături arheologice la Vădastra*, în *Materiale*, V, 1959, p. 62.

³¹ D. Berciu, *op. cit.*, p. 12.

³² V. Christescu, *op. cit.*, p. 188, fig. 28/2.

QUELQUES DONNÉES CONCERNANT LA FIN DE LA PÉRIODE
DE TRANSITION DU NÉOLITHIQUE À L'ÂGE DU BRONZE,
DU SUD-EST DE L'OLTÉNIE
(À la lumière des fouilles de Siliștioara)

RÉSUMÉ

Les fouilles effectuées en 1964 à Siliștioara (district de Corabia) ont mis au jour une couche d'une épaisseur d'environ 1 m, comprenant deux niveaux, contenant parmi d'autres matériaux, de nombreux éclats et des outils en silex (184 pièces). En ce qui concerne la faune, on a trouvé surtout des os de bovidés, de porc, d'ovicaprins et dans une moindre mesure de cheval. La céramique est en pâte à coquilles broyées; on a trouvé, surtout dans le niveau supérieur, aussi des tessons qui n'en contiennent pas. Les fragments proviennent, pour la plupart, de bols tronconiques, au rebord grossi, ayant la partie supérieure tranchée obliquement, et ornée, au-dessus du rebord, de 1—4 bandes en relief, à encoches.

Ces matériaux permettent d'attribuer l'établissement de Siliștioara à la civilisation de Cernavoda, IIIe phase, caractérisée par le manque des vases noirs à cannelures. La céramique présente quelques analogies avec celle de la civilisation de Coțofeni.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig. 1. — *Siliștioara*. Outils en silex provenant du niveau inférieur.
Fig. 2. — *Siliștioara*. Outils en silex provenant du niveau supérieur.
Fig. 3. — *Siliștioara*. Formes de vases du niveau inférieur.
Fig. 4. — *Siliștioara*. Formes de vases du niveau supérieur.
Fig. 5. — *Siliștioara*. Tessons céramiques ornés, du niveau inférieur.
Fig. 6. — *Siliștioara*. Tessons céramiques ornés (1—11, niveau inférieur; 12—28 niveau supérieur; 24, fusaïole en terre cuite).
Fig. 7. — *Siliștioara*. Tessons céramiques ornés, du niveau supérieur.

